

การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*

LEARNING CURRICULUM DEVELOPMENT OF CHIANG SAEN LEARNING CENTER
CHIANG RAI RAJABHAT UNIVERSITY

เบญจมาศ เมืองเกษม, จามรี พระสุนิต

Benjamas Muangkasem, Jamaree Prasunin

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Chiang Rai Rajabhat University

Corresponding Author E-mail: benjamat16@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนองค์ความรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ เพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ บุคลากรประจำ ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ บุคลากรสังกัดสถาบันความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมเพื่อ พัฒนาท้องถิ่นและอาเซียน และปราชญ์ชุมชน สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบ สัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบประเมินความเหมาะสมคุณภาพหลักสูตร ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสังเคราะห์ข้อมูลเรียงเรียงเป็นพรรณนา ความ

ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ประกอบด้วย องค์ความรู้ การเลี้ยงผึ้งโพรงป่า การเลี้ยงและผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนดิน การผลิตถ่านไบโอชาร์ การปลูกผัก ปลอดภัย และเทคโนโลยีทางการเกษตรและการบริหารจัดการน้ำ สำหรับการสร้างและพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ ได้สร้างและพัฒนาหลักสูตรนำร่อง จำนวน 2 หลักสูตร คือ 1) หลักสูตรการสร้างโกนั้ผึ้งและเลี้ยงผึ้งโกนั้ และ 2) หลักสูตรการเลี้ยง ไส้เดือนดินและผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนดิน สำหรับผลการประเมินคุณภาพหลักสูตรการเรียนรู้มีความ เหมาะสมในภาพรวมอยู่ระดับมาก

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้; ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่; มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย

Abstract

Objectives of this research were to extract the knowledge of the Chiang Saen Learning Center, to create and develop learning curriculum of the Chiang Saen Learning Center, Chiang Rai Rajabhat University. This research was a qualitative research. The key informants were personnel at the Chiang Saen Learning Center. Personnel under the Institute of Biodiversity and Environment for Local and ASEAN Development and community wise persons. The instrument used in the research were in-depth-interview script, observation form, and curriculum quality suitability assessment form. Data were analyzed by average statistics. and standard deviation and content descriptive interpretation.

The results showed that the body of knowledge of the Chiang Saen Learning Center consisted of knowledge on beekeeping in the wild forests, raising and producing earthworm manure, biochar production, organic vegetable cultivation, agricultural technology and water management for the creation and development of learning courses. Chiang Saen Learning Center created and developed two pilot courses, namely 1) the course on creating bee stings and raising bee stings and 2) a course on raising earthworms and producing earthworm manure. As for the results of the assessment of the quality of the learning program, the overall appropriateness was at a high level.

Keywords: Learning curriculum development; Chiang Saen Learning Center; Chiang Rai Rajabhat University

บทนำ

ในโลกของสังคมที่ต้องอาศัยความรู้เป็นฐานในการดำรงชีวิตและประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเป็นผู้มีความรู้จึงเป็นคุณสมบัติของทุกคน การได้มาซึ่งความรู้ตามแนวความคิดของ นักการศึกษาทั่วโลกในปัจจุบัน ต่างก็ให้ความสำคัญกับการเรียนมากกว่าการสอน ซึ่งการเรียนเป็นการมุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ชุมชนหลายแห่งหันมาปฏิบัติกรรับรู้และให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สำนักส่งเสริมและพัฒนาศึกยภาพชุมชน, 2551) เป็นการมุ่งเน้นความรู้สาธารณะอยู่บนฐานการเรียนรู้ของการดำเนินชีวิต

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 และมีการจัดทำรายงาน “Learning : The Treasure Within” หรือ “การเรียนรู้: ชุมทรัพย์ในตน” ซึ่งประกอบด้วยกรเรียนรู้ 4 ลักษณะ ได้แก่ การเรียนเพื่อบรรู้ (Learning to know) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to do) การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่

ร่วมกัน การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น (Learning to live together) และการเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to be) รวมทั้งได้ระบุว่าในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้หรือสังคมที่การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต้องอาศัยความรู้เป็นสำคัญนั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเป็นกุญแจไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (คณะกรรมการการศึกษานานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21, 2551) ซึ่งการเรียนรู้ต้องมีความสมดุลกันทั้ง 4 ด้าน รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการส่งเสริมศูนย์เรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับคนในชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชน ซึ่งศูนย์เรียนรู้ชุมชนต่างๆ ที่ปรากฏในประเทศไทยมีเป็นจำนวนมากและกระจายอยู่ทั่วทุกจังหวัดมีศักยภาพในสถานะเป็นแหล่งที่จะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ ทุกคนสามารถเข้าไปเรียนรู้และค้นหาประสบการณ์ในทุกด้าน (สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, 2551) ซึ่งในแต่ละศูนย์เรียนรู้จะมีความแตกต่างกันไปตามจุดประสงค์และเป้าหมายของศูนย์เรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ พื้นที่อำเภอเชียงแสน หรือเรียกว่า “ศูนย์เรียนรู้เชียงแสน” ดำเนินการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน นักเรียน นักศึกษาตลอดจนผู้สนใจ เป็นพื้นที่สำหรับสาธิตการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ จึงมีการพัฒนาพื้นที่และให้เกิดฐานการเรียนรู้ อาทิเช่น กิจกรรมปลูกและอนุรักษ์พันธุกรรมพืชผักพื้นเมืองเชียงแสนและพันธุ์พืชอื่นๆ กิจกรรมการไถนา คราด เพาะเมล็ดปลูก ดูแลและเก็บเกี่ยว ข้าวพื้นเมืองเชียงแสน เป็นต้น (สถาบันความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและอาเซียน, 2560) จึงกล่าวได้ว่าศูนย์การเรียนรู้เชียงแสนมีหน้าที่สำคัญในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์ ส่งเสริม บ่มเพาะ และถ่ายทอดองค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรชีวภาพของท้องถิ่นและประเทศ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ศูนย์เรียนรู้เชียงแสนจะเป็นแหล่งเรียนรู้และมีองค์ความรู้ที่หลากหลาย โดยเฉพาะในมิติวิถีเกษตรและพรรณพืช แต่กลับพบว่า ส่วนใหญ่องค์ความรู้ของศูนย์เรียนรู้เชียงแสนเป็นความรู้ฝังลึกในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่มีรากฐานมาจากการกระทำและประสบการณ์ ยังมีได้นำสู่กระบวนการสังเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ในลักษณะลายลักษณ์อักษร ในขณะที่เดียวกันศูนย์เรียนรู้เชียงแสนมีแนวทางในการผลักดันให้เป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่วิชาชีพในรูปแบบของการฝึกอบรมเพื่อเป็นการส่งเสริมและเสริมสร้างอาชีพวิถีเกษตรให้กับผู้สนใจที่เข้ามาเรียนรู้ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ซึ่งศูนย์เรียนรู้เชียงแสนยังไม่มีกระบวนการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญในถอดองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การสร้างและพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อย่างยั่งยืนของศูนย์เรียนรู้เชียงใหม่ เพื่อเป็นแหล่งสืบค้นข้อมูล แหล่งการศึกษาเรียนรู้ใน วิชาเกษตร พืชและทรัพยากรชีวภาพ ตลอดจนเป็นการเสริมสร้างอาชีพและพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อถอดบทเรียนองค์ความรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
2. เพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อย่างยั่งยืนของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย พื้นที่อำเภอเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าและการเก็บข้อมูลภาคสนาม และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key Informant) ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

1. บุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จำนวน 8 คน ดังนี้
  - 1.1 บุคลากรประจำศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ปฏิบัติงานในศูนย์เรียนรู้เชียงใหม่ทุกคน จำนวน 3 คน
  - 1.2 บุคลากรสังกัดสถาบันความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและอาเซียน ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบงานโดยตรงในด้านบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้เชียงใหม่ จำนวน 5 คน
2. ประชาชนชุมชนเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เชี่ยวชาญด้านการเกษตร และเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรแบบดั้งเดิมและเกษตรอินทรีย์ จำนวน 4 คน

กระบวนการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อย่างยั่งยืนของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย โดยเน้นพื้นที่เป็นฐานความร่วมมือในการร่วมทำวิจัย ซึ่งหมายถึงบทบาทของกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยจะร่วมทำเพื่อร่วมเรียนรู้และร่วมพัฒนา โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

ขั้นที่ 1 การร่วมวิเคราะห์พื้นที่เพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดเป้าหมาย และออกแบบงานวิจัย เป็นกระบวนการเริ่มต้นของการออกแบบงานวิจัยเชิงพื้นที่ในระดับมหาวิทยาลัย ของ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานโดยการสนับสนุนของสถาบันวิจัยและพัฒนา ที่เป็นไปตามแนวคิดด้านการพัฒนาชุมชน/สังคม ที่ว่าด้วย “คนในพื้นที่ที่ราบที่ดีที่สุด” หรือบริบท เงื่อนไข ของศูนย์การเรียนรู้เชียงแสน ทั้งมิติทางกายภาพ บริบททางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม และทัศนะต่างๆ ดังนั้นกระบวนการแรกจึงเป็นการพัฒนาโจทย์วิจัย ร่วมกันระหว่างประชากรและกลุ่มเป้าหมายโดยตรงของงานวิจัยนี้

ขั้นที่ 2 การร่วมถอดบทเรียนองค์ความรู้ สร้าง และพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนความเห็นจนถึงการสังเคราะห์ เป็นกลไกสำคัญในการทำงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งคณะผู้วิจัย เป็นผู้ออกแบบกระบวนการสร้างปัญญาจากข้อมูลและร่วมดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งการร่วมถอดบทเรียนองค์ความรู้ สร้าง และพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้

ขั้นที่ 3 การร่วมนำความรู้ไปพัฒนา ในขั้นนี้จะเป็นการต่อยอดทางความคิด เกี่ยวกับผลของการติดตามและประเมินผลการนำหลักสูตรการเรียนรู้ฯ ไปทดลองใช้จริง ให้สามารถตอบสนองต่อการใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

เครื่องมือในการวิจัย

การดำเนินงานวิจัย ใช้เครื่องมือหลักในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ด้วยกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม และแบบสังเกต ในกิจกรรมต่าง ๆ ของการดำเนินงานบุคคลากรประจำศูนย์การเรียนรู้เชียงแสน เพื่อให้สามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงระหว่างข้อมูลที่ได้รับ กับความสอดคล้องด้านบุคคล สถานการณ์ และเวลา

โดยมีกระบวนการออกแบบเครื่องมือ ร่วมกับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง : คณะผู้วิจัยพัฒนาข้อคำถามหลังจากการลงพื้นที่ศึกษา ข้อมูลบริบทของศูนย์การเรียนรู้เชียงแสน โดยเน้นหลักการให้ความหมาย การถอดองค์ความรู้ จากบุคคล ข้อมูลหตุยภูมิในพื้นที่ศึกษา และผลของการดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้เชียงแสน จากนั้นพัฒนาเครื่องมือวิจัยให้สามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้ครบถ้วน โดยมีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยด้วยการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายร่วมกับหลักแนวคิดทฤษฎี โดยโครงสร้างข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์หลัก ๆ ประกอบไปด้วย 1) องค์ความรู้ และ 2) หลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยมีการประเมินผลลัพธ์จากการทดลองใช้หลักสูตรการเรียนรู้ฯ ในลักษณะการสนทนากลุ่มร่วมด้วย

2) แบบสังเกต : ในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมควบคู่กันไปในบริบทที่หลากหลายของการรวบรวมข้อมูล

3) แบบประเมินความเหมาะสมคุณภาพหลักสูตร: ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การถอดบทเรียน เป็นการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลร่วมกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ด้วยข้อมูลและความรู้ที่เกิดจากการวิจัยในบริบทศูนย์การเรียนรู้เชิงแสง ที่จะร่วมวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามแนวคิดอุปนัย ที่เป็นการถอดบทเรียนองค์ความรู้โดยนำเสนอรูปแบบบรรณาคความ
2. การสร้างและพัฒนาหลักสูตร เป็นการประเมินคุณภาพของหลักสูตร โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชิงแสง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มีผลการวิจัย ดังนี้

1. องค์ความรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชิงแสง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ในการถอดองค์ความรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชิงแสง คณะผู้วิจัยได้จำแนกการถอดองค์ความรู้ใน 5 มิติจากเวทีการประชุมวางแผนอย่างมีส่วนร่วมในการร่วมพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ ร่วมกับบุคลากรของศูนย์เรียนรู้ และแกนนำชุมชนในพื้นที่บริบทรอบศูนย์การเรียนรู้เชิงแสง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 องค์ความรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงป่า (ผึ้งโกน)

มีจุดเริ่มต้นจากภูมิปัญญาของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งจะมีการถ่ายทอดค่านิยมและความเชื่อเกี่ยวกับ การต่อผึ้ง หรือการล่อผึ้ง เพื่อสามารถมาทำรังในจุดที่กำหนดไว้ และจัดเก็บน้ำผึ้งมาบริโภค รวมถึงเป็นแหล่งอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และมีคุณประโยชน์ สำหรับการเลี้ยงผึ้งโพรงป่าในศูนย์การเรียนรู้เชิงแสงพบว่า มีการทดลองเลี้ยงผึ้งโพรงตั้งแต่ปีพ.ศ. 2559 โดยมีองค์ความรู้หลักสำคัญ 2 ส่วนได้แก่ 1) วิธีการทำรังผึ้งหรือโกนผึ้งซึ่งใช้หลักภูมิปัญญาความเชื่อท้องถิ่นผสมผสานกับหลักการทางวิชาการในการล่อผึ้งมาอยู่โนโพรง 2) การเลี้ยงและการดูแลผึ้ง มีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น และการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยชุมชนมีการทดลองปฏิบัติและเฝ้าสังเกต ถือเป็นประสบการณ์ที่สั่งสมมานานเป็นความรู้ที่สืบทอดจนถึงปัจจุบันและมีการพัฒนาเลี้ยงผึ้งในเชิงสร้างรายได้เสริมมากขึ้น ซึ่งความรู้การเลี้ยงผึ้งโกนในชุมชนมีตั้งแต่การทำโกนผึ้ง การตั้งโกนล่อผึ้งหรือการดักผึ้งโกน การเลี้ยงผึ้งโกน และการทำขี้ผึ้ง

1.2 องค์ความรู้การเลี้ยงและผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนดิน

จุดเริ่มต้นศูนย์การเรียนรู้เชิงแสง ได้นำหลักการทางธรรมชาติและทางวิชาการนำไส้เดือนดินมาเพาะเลี้ยงเพื่อประโยชน์ทางการเกษตรภายในศูนย์การเรียนรู้เชิงแสง และเป็นแหล่งศึกษาและสาธิตแก่ประชาชนและผู้สนใจ ซึ่งพิจารณาว่าผลผลิตจากไส้เดือนดินที่สำคัญคือ “ปุ๋ยมูลไส้เดือน” ซึ่งปุ๋ยมูลไส้เดือนถือเป็นของดีที่มีประโยชน์กับการปลูกต้นไม้ เพราะ

นอกจากจะทำให้ดินอุดมสมบูรณ์อุดมไปด้วยจุลินทรีย์ อินทรีย์วัตถุ และธาตุอาหาร โดยทางศูนย์เรียนรู้ได้นำสายพันธุ์ไส้เดือนที่นิยมคือ แอฟริกัน ไนท์โครเซอร์ หรือ AF เป็นพันธุ์ที่นำเข้ามาเลี้ยง ผ่านการทดลองแล้วว่าเหมาะสม ทั้งเรื่องการเจริญเติบโต การขยายพันธุ์ที่รวดเร็ว และคุณภาพของปุ๋ยที่เกิดจากการหมักและย่อยสลายจากจุลินทรีย์ จึงเป็นสายพันธุ์หนึ่งที่ได้รับค่านิยมเลี้ยงกันแพร่หลาย สำหรับรูปแบบการเลี้ยงไส้เดือนทำได้หลายรูปแบบ เช่น การเลี้ยงในกะละมัง การเลี้ยงในวงปูน การเลี้ยงในบ่อพลาสติกสีดำ หรือการเลี้ยงในอ่างปูนสี่เหลี่ยม ซึ่งสามารถเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม สำหรับอาหารของไส้เดือนดินส่วนใหญ่มักจะกินมูลวัว มูลควายเป็นอาหารหลัก แต่สามารถให้อาหารเสริมเพื่อความหลากหลายได้ เช่น ของเสียจากอาหาร ของเสียจากกระดาษ และเศษพืชจากการเกษตร

1.3 องค์ความรู้การผลิตถ่านไบโอชาร์

การนำแนวคิดการผลิตถ่านไบโอชาร์มีจุดเริ่มต้นจากการแก้ไขปัญหา ซึ่งในอดีตพื้นที่ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่มีการปลูกพืชมะพร้าวและอนุรักษพันธุ์ไม้หลากหลายสายพันธุ์ เมื่อมีจัดการตัดแต่งกิ่งจะมีเศษไม้และเศษไม้ต่างๆเป็นจำนวนมาก วิธีดั้งเดิมในการจัดการเศษพืชและเศษไม้ต่าง ๆ เหล่านี้ใช้วิธีการเผาส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมภายในศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ จึงมีการทดลองจัดทำเตาเผาไบโอชาร์ เพื่อผลิตถ่านไบโอชาร์ (biochar) ซึ่งหมายถึง วัสดุที่อุดมด้วยคาร์บอน ผลิตจากชีวมวล หรือสารอินทรีย์ที่ย่อยสลายได้จากธรรมชาติ หรือวัสดุเหลือใช้จากการเกษตร เช่น ใบไม้ กิ่งไม้ หญ้า ฟางข้าว มูลสัตว์ กากตะกอนของเสีย เป็นต้น ประกอบกับทางศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ได้ศึกษาจากงานวิจัยพบว่าประโยชน์ของถ่านชีวภาพมีหลายด้าน เช่น การปรับปรุงดิน ช่วยเพิ่มปริมาณและคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตร และการนำถ่านชีวภาพไปใช้กับพืชทางการเกษตร สำหรับการทำเตาเผาไบโอชาร์เพื่อผลิตถ่านไบโอชาร์ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ยังอยู่ในขั้นตอนการทดลองของผู้เชี่ยวชาญยังไม่สามารถนำมาใช้จริง

1.4 องค์ความรู้การปลูกผักปลอดสารพิษ

การปลูกผักปลอดสารพิษในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ เป็นการสร้างแปลงสาธิตการผลิตผักผลไม้รวมถึงสมุนไพรปลอดสารพิษ คือ ไม้ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ยาฆ่าแมลง สารเคมีป้องกันกำจัดเชื้อรา หรือสารเคมีอื่น ๆ ที่เป็นอันตราย โดยเลือกใช้วิธีการตามธรรมชาติ เพื่อดูแลพืชผักให้ออกดอกออกผลสมบูรณ์แทนการใช้สารเร่งหรือสารเคมี เรียกได้ว่าการเพาะปลูกด้วยวิถีแห่งภูมิปัญญาและธรรมชาติ โดยบูรณาการกับองค์ความรู้ทางการเกษตร เช่น การใช้ศัตรูตามธรรมชาติกำจัดศัตรูพืชชนิดนั้นก่อนจะเกิดความเสียหายแก่พืชผล ใช้ปุ๋ยหมักปุ๋ยคอกแทนปุ๋ยวิทยาศาสตร์ และการตรวจสอบดินว่าปราศจากเชื้อโรคสิ่งเจือปน รวมถึงในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่มีลักษณะของการอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์พืชพื้นเมืองและการเพาะปลูกตามแนวทางวนเกษตร ที่ใช้ลักษณะของชีวภัณฑ์แทนเคมีภัณฑ์ โดยอาศัยความหลากหลายและเทคโนโลยีทางการเกษตร เพื่อบำรุงดินให้มีความเหมาะสมและได้ผลผลิตผักปลอดสารพิษที่มี

คุณภาพ สำหรับใช้บริโภคและถือเป็นการทดลอง เพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านการเพาะปลูก ปัจจุบันลักษณะของการปลูกผักปลอดสารพิษมีความหลากหลายของชนิดและวิธีการ โดยมีการผสมผสานแทรกอยู่กับแปลงสาธิตสวนเกษตรในพื้นที่ และเส้นทางการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ในลักษณะของฐานการเรียนรู้ที่กระจายตามจุดต่างๆ ในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่

1.5 องค์ความรู้เทคโนโลยีทางการเกษตรและการบริหารจัดการน้ำ

ศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่มีลักษณะของการทดลองดำเนินการมาตลอด แต่ได้ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมโดยริเริ่มจัดการพื้นที่ในปี (พ.ศ.2563) ซึ่งเทคโนโลยีทางการเกษตรต่างๆเน้นเป็นเทคโนโลยีด้านการผลิตประกอบไปด้วย การอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมือง โดยในฤดูกาลปัจจุบันมีการพัฒนาพันธุ์ข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งได้แก่ ข้าวฟ่าง เป็นต้น ข้าวโพดพันธุ์พื้นเมือง และมีพื้นฐานมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวิถีชีวิตเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์พืช การจัดทำแปลงสาธิตสวนเกษตรในพื้นที่ เน้นทดลอง สาธิต และถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการจัดการน้ำในการเพาะปลูก ประกอบไปด้วยระบบสปริงเกอร์ ระบบน้ำหยด และสาธิตเทคนิคการให้น้ำแบบจับเวลา (Timer) รวมถึงการใช้ทักษะทางภูมิปัญญาผสมผสานกับเทคโนโลยีทางการเกษตร ซึ่งในการนำเทคโนโลยีทางการผลิตนั้น ได้นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำบ่อเลี้ยงกุ้งฝอย หอย กบ และปลา ขณะเดียวกันได้มีการทดลองในพื้นที่แปลงสาธิตสวนเกษตรที่ได้กล่าวมาแล้ว รวมถึงมีจุดสาธิตการทดลองเลี้ยงผักกูดควบคู่ไปกับการเลี้ยงกบ โดยเรียกว่า "การเลี้ยงกบในป่าผักกูด" ที่ได้กล่าวมานั้นมีการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรแบบเรียบง่ายที่อาศัยการหมุนเวียนออกซิเจนจากการถ่ายเทของน้ำในบ่อ เพื่อไม่ให้เกิดกลิ่นเหม็นและจำลองธรรมชาติของปลาได้น้ำใหม่ ซึ่งเป็นเลี้ยงแบบรีนอร์มย์ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นความละเอียดอ่อนและภูมิปัญญาที่ผสมผสานกับการแสวงหาความรู้มาประยุกต์ใช้หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิถีของ “เกษตรปราณีต” รวมถึงเทคโนโลยีทางการผลิตด้านการเกษตรในประเด็นสุดท้ายคือการผลิตปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลด้านชีวภัณฑ์ทดลองในพื้นที่ และเตรียมจัดทำเป็นฐานการเรียนรู้เพื่อการถ่ายทอด เป็นลักษณะของการสร้างอาหารพืช ร่วมกับการบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุในดิน ไนโตรเจน เป็นต้น

2. การสร้างและพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย พื้นที่อำเภอเชียงแสน จากการถอดองค์ความรู้ในขั้นตอนแรกโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ รวมทั้งคณะผู้วิจัยได้จัดประชุมวิเคราะห์องค์ความรู้บริบทชุมชนและศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่เพื่อกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรการเรียนรู้ โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่สำหรับเป็นหลักสูตรนาร่อง จำนวน 2 หลักสูตร ซึ่งเป็นหลักสูตรระยะสั้น ระยะเวลาการฝึกอบรมหลักสูตร ละ 8 ชั่วโมง สำหรับคุณสมบัติของผู้เข้ารับการอบรมคือ เป็นผู้มีความสนใจ ตั้งใจ มุ่งมั่นในการเรียนรู้ โดยไม่จำกัดเพศ อายุ การศึกษา และสามารถเข้ารับอบรมได้ครบตามระยะเวลาที่กำหนด โดยทั้ง 2 หลักสูตรมีสาระสำคัญดังนี้

หลักสูตรที่หนึ่ง หลักสูตรการสร้างโกนผึ่งและเลียงผึ่งโกน มีหน่วยการเรียนรู้จำนวน 4 หน่วย ประกอบด้วย หน่วยที่ 1 องค์ความรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย หน่วยที่ 2 องค์ความรู้เกี่ยวกับผึ่งและโกนผึ่ง หน่วยที่ 3 กระบวนการสร้างโกนผึ่งและเลียงผึ่งโกน และหน่วยที่ 4 การเลียงผึ่งโกน การเก็บน้ำผึ่งและการทำซี้ผึ่ง

หลักสูตรที่สอง หลักสูตรการเลี้ยงไส้เดือนดินและผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนดิน มีหน่วยการเรียนรู้ จำนวน 3 หน่วย ประกอบด้วย หน่วยที่ 1 องค์ความรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย หน่วยที่ 2 องค์ความรู้เกี่ยวกับไส้เดือนดินและปุ๋ยมูลไส้เดือนดิน และหน่วยที่ 3 กระบวนการเลี้ยงไส้เดือนดินและการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนดิน

สำหรับองค์ประกอบของหลักสูตรการเรียนรู้ทั้งสองหลักสูตรนี้ ประกอบด้วย หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ระยะเวลาในการดำเนินการ วิธีการฝึกอบรม ผลที่คาดว่าจะได้รับ คุณสมบัติของผู้เข้ารับการอบรม เนื้อหาสาระ โครงสร้างหลักสูตร สื่อการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และแผนการเรียนรู้ ซึ่งหลักสูตรการเรียนรู้เกิดจากการมีส่วนร่วมในการสืบค้น และถอดบทเรียนองค์ความรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของศูนย์เรียนรู้เชียงใหม่และชุมชน

2.1 การพัฒนาและประเมินคุณภาพโครงร่างหลักสูตรการเรียนรู้ทั้ง 2 หลักสูตร ผู้วิจัยได้นำแบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรตรวจสอบพบว่า หลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้เชียงใหม่ มีผลการประเมินคุณภาพหลักสูตรในระดับความเหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในองค์ประกอบหลักสูตร พบว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และความต้องการของศูนย์เรียนรู้เชียงใหม่ การวัดผลประเมินผลมีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เรียน แผนการเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยเหมาะสมกับผู้เรียน

2.2 การทดลองใช้หลักสูตรการเรียนรู้ จากการประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรการเรียนรู้พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีบางประเด็นที่มีการปรับให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนให้มากขึ้น อาทิเช่น การกำหนดระยะเวลาเรียนรู้ปรับให้จำนวนชั่วโมงให้มากขึ้น การวัดผลประเมินผลเน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี เป็นต้น นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้ประชุมวางแผนร่วมกับผู้เรียน วิทยากร ประชาชนชุมชนและบุคลากรของศูนย์เรียนรู้เชียงใหม่ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาฐานการเรียนรู้ โดยนำหลักสูตรสู่กระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยพิจารณาพบว่าสภาพพื้นที่ของศูนย์เรียนรู้เชียงใหม่มีความเหมาะสมและมีความพร้อมในการผลักดันสำหรับสร้างฐานการเรียนรู้ เชียงแสนแบบครบวงจร ดังภาพที่ 1 ซึ่งการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้สามารถต่อยอดสู่การเผยแพร่ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ให้ชุมชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

ภาพที่ 1 โมเดลฐานการเรียนรู้ศูนย์เชียงใหม่

อภิปรายผลการวิจัย

1. การถอดองค์ความรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ พบว่า องค์ความรู้ของศูนย์เรียนเชียงใหม่เน้นวิถีของเกษตรปราณีต การใช้เทคโนโลยีทางการผลิตด้านการเกษตรอย่างเหมาะสมตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งมาจากการสั่งสมประสบการณ์ การลองผิดลองถูก การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น แลการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการในการต่อยอดและพัฒนาองค์ความรู้ของศูนย์การเรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ การสร้างความภาคภูมิใจในทรัพยากรท้องถิ่น เผยแพร่องค์ความรู้สู่ชุมชนและ สังคม รวมทั้งเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับองค์กรในการขับเคลื่อนองค์ความรู้สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเดชา ทำดี และคณะ (2556) ได้ศึกษา การถอดบทเรียน: การจัดการความรู้และสร้างองค์ความรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ที่พบว่ารูปแบบการพัฒนาด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นการพัฒนารูปแบบการสร้างความสำเร็จที่ท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นตนเองโดยการฟื้นฟูองค์ความรู้ วิถีชีวิตดั้งเดิมของท้องถิ่น และพัฒนาให้เกิดแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่หลากหลายเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนและสร้างให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่ชุมชนอื่นๆ นอกจากนี้งานวิจัยของหทัยชนก คະตะสมบุรณ์ (2560) ได้ศึกษาองค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านเนินกลาง ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ชุมชนบ้าน

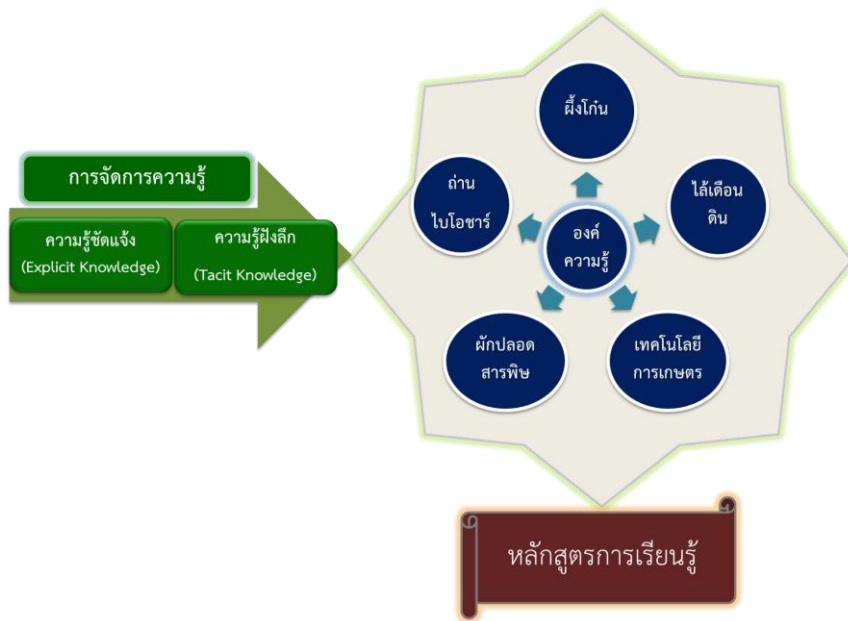
เนื้องกลาง มีการสะท้อนภาพของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การร่วมมือร่วมใจกันอย่างจริงจัง ในกระบวนการพัฒนาทุนชุมชนด้วยกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ โดยยึดหลักการพึ่งพาตนเอง จนตระหนักและเข้าใจในศักยภาพของทุนชุมชน และพัฒนาชุมชนอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์แวดล้อมและความต้องการของชุมชนมากยิ่งขึ้น

2. การสร้างและพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ พื้นที่อำเภอเชียงใหม่ พบว่า หลักสูตรเรียนรู้ได้ก่อเกิดขึ้นมานั้นได้ใช้กระบวนการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรในการขับเคลื่อนการสร้างชุดความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอังคณา ขจร (2559) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน โรงเรียนบัวขาวอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่ากระบวนการสร้างและพัฒนาหลักสูตรมีขั้นตอนการสร้างอย่างเป็นระบบมีขั้นตอน ทั้งด้านกระบวนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการคัดเลือกเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผล ทำให้ได้หลักสูตรที่สนองต่อความต้องการ ความสำคัญและบริบทของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ในขณะที่เยาวเรศ ภักดีจิตร และคณะ (2560) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นและพัฒนาฐานความรู้สู่กลุ่มแม่บ้านสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี พบว่า หลักสูตรท้องถิ่นที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการสืบค้นองค์ความรู้ละสร้างบทเรียนท้องถิ่นที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน อีกทั้งมีปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้รู้มาถ่ายทอดเนื้อหา นอกจากนั้นผลการประเมินคุณภาพของหลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้เชียงใหม่ พบว่า หลักสูตรการเรียนรู้มีคุณภาพอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของชัยทวี บุบผา(2562) ได้ทำการศึกษาเรื่องการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นบทเรียนศิลปหัตถกรรมพบว่าผู้รับผิดชอบหลักสูตรสามารถประยุกต์และสร้างหลักสูตรโดยใช้สื่อในชุมชนเรียนรู้ร่วมกับสาระท้องถิ่น ซึ่งการสร้างสรรคมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรมพื้นฐานได้อย่างเหมาะสมกับชุมชนและผลการประเมินอยู่ในระดับดีมาก และสอดคล้องกับเชษฐพงษ์ สิ้นทรัพย์ และคณะ(2559) ที่ได้ศึกษาการสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น : เรื่องเครื่องมือจับสัตว์น้ำในเขตเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่าการประเมินผลการใช้หลักสูตรและเผยแพร่มีการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งการสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนอกจากจะทำให้ได้เรียนรู้วิถีทำมาหากินแล้ว ยังส่งผลให้ชุมชนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และตระหนักในคุณค่าทรัพยากรที่หล่อเลี้ยงชีวิตสมาชิกในสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ดังนั้นกล่าวได้ว่าการสร้างและพัฒนาหลักสูตรเรียนรู้จำเป็นต้องเริ่มต้นจากกระบวนการถอดองค์ความรู้ของศูนย์เชียงใหม่เป็นการเน้นเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อสกัดความรู้จากประสบการณ์หรือการทำงานที่มีอยู่ในตัวคน(Tacit Knowledge) ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของกลุ่ม องค์กร ออกมาเป็นบทเรียนหรือความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) สามารถ

นำไปสรุปและสังเคราะห์เป็นชุดความรู้หรือคู่มือจนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน สามารถ สร้าง ประยุกต์และใช้แนวทางที่สอดคล้องกับสภาพบริบททางภูมิศาสตร์และสังคมศาสตร์ตามหลักภูมิ สังคมได้อย่างเหมาะสม

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

การสร้างหลักสูตรการเรียนรู้เชิงसान ได้ผ่านกระบวนการถอดองค์ความรู้ 5 ด้าน ประกอบด้วย สิ่งโก้น ใส่เดือนดิน ถ่านไบโอชาร์ ผักปลอดสารพิษ และเทคโนโลยีการเกษตร ซึ่ง องค์ความรู้ต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่สังสมจากการค้นคว้า ประสบการณ์ ความสามารถเชิง ปฏิบัติและทักษะความเข้าใจ ทั้งในลักษณะความรู้ที่ชัดแจ้ง(Explicit Knowledge) เป็นความรู้ แบบบูรพธรรม และลักษณะความรู้แบบฝังลึก(Tacit Knowledge) เป็นความรู้แบบนามธรรม โดย นำองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายในตัวบุคคลมารวบรวมจัดระบบตามกระบวนการ จัดการความรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทชุมชนและศูนย์เรียนรู้เชิงसान

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ศูนย์เรียนรู้เชิงसानควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นเชิงसान ในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เพื่อรองรับการเป็นแหล่งเรียนรู้วิถี เกษตร พรรณพืชและทรัพยากรชีวภาพ

2. ควรมีการผลักดันนโยบายส่งเสริมคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆเพื่อพัฒนาวิถีกิจกรรมท้องถิ่นแบบผสมผสาน รวมทั้งบูรณาการร่วมกับชุมชนในการสร้างเครือข่ายขยายฐานความรู้และการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หลักสูตรการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ชุมชนหรือองค์กรที่จะนำไปทดลองใช้ควรนำผลที่ได้จากการปฏิบัติมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเป็นการกระตุ้นการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน และสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกัน รวมทั้งควรนำไปประยุกต์และปรับใช้ตามสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่หลากหลายให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน

2. ควรจัดทำสื่อ คู่มือหลักสูตรฉบับเผยแพร่และจัดระบบการเรียนรู้ภายในศูนย์เรียนรู้เพื่อรองรับกิจกรรมสำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับประชาชนและผู้สนใจ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรถอดองค์ความรู้ของศูนย์เรียนรู้ร่วมกับองค์ความรู้ในชุมชนให้ครอบคลุมทุกด้าน เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของศูนย์เรียนรู้และสามารถปฏิบัติได้จริง

2. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาฐานการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้เชิงแสงให้เป็นแหล่งเรียนรู้หลากหลายของชุมชนและการต่อยอดในการเสริมสร้างอาชีพด้านการเกษตรและทรัพยากรชีวภาพให้กับประชาชน

3. ควรมีการขยายพื้นที่อื่นๆ ในการศึกษาที่มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น สภาพบริบท ภูมิสังคม เพื่อเทียบเคียงผลของการใช้หลักสูตรในการให้ได้ข้อมูลและข้อสรุปที่ชัดเจนขึ้นทั้งนี้จะสามารถนำผลการวิจัยไปออกแบบและสร้างหลักสูตรเรียนรู้ที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการการศึกษานานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21. (2551). *การเรียนรู้: ชุมทรัพย์ในตน = learning: the treasure within* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ชัยทวิ บุบผา. (2562). *การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นบทเรียนศิลปะทัศนกรรม*. เลย: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

เชษฐพงษ์ สินทรัพย์ และคณะ. (2559). การสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น : เรื่องเครื่องมือจับสัตว์น้ำในเขตเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(3), 257-267.

เดชา ทำดี และคณะ. (2556). การถอดบทเรียน : การจัดการความรู้และสร้างองค์ความรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง. *พยาบาลสาร*, 40(4), 100-113.

- เยาวเรศ ภักดีจิตร และคณะ. (2560). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นและพัฒนาฐานความรู้สู่กลุ่มแม่บ้านสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, 7(13), 51-66.
- หทัยชนก คะตะสมบุรณ์. (2560). องค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านเนินกลาง ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(4), 37.
- สถาบันความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและอาเซียน. (2560). *รายงานผลการดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ*. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน. (2551). *คู่มือ...ศูนย์เรียนรู้ชุมชน*. กรุงเทพฯ: สสช. นิญค์ พรินตัง กรูป จำกัด.
- อังคณา ขจร. (2559). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย รายวิชาเพิ่มเติม สาระท้องถิ่น เรื่องวรรณกรรมพื้นบ้านบัวขาวชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 5(1), 486-501.